

DĚJINY A TOPOGRAFIE ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEZŮ NA ÚZEMÍ TURSKA A JEHO OKOLÍ¹

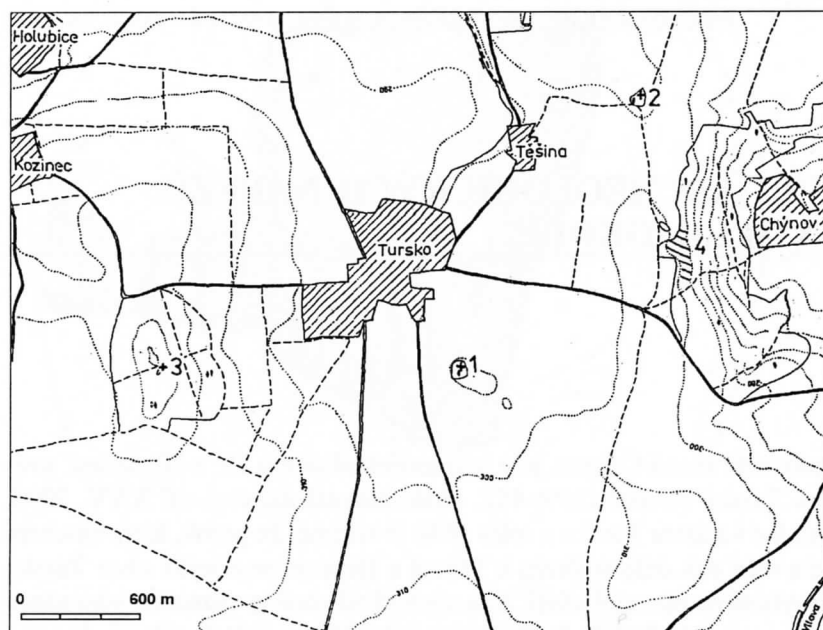
Ivana Vojtěchovská

Obec Tursko (okr. Praha–západ), původně zvaná Černuc, je v pramenech přelomu 19. a 20. století uváděna jako obec při potoce zvaném Turský (*Hansl 1899*, 412, *Ottův slovník naučný*, díl XXV, 1908, 945–946). Dle indikační skici stabilního katastru Tursko z roku 1840 je zřejmé, že potok, který pramení na poli severovýchodně od Krliše a teče pak dále směrem k Těšíně a Debrnu, se dotýká obce Tursko pouze na severní straně, kde napájí rybník na původní návsi, a na východ od obce je vyznačen jeho název Těšina, stejně jako název nedaleké samoty. A. Sedláček (*Sedláček 1891*, 258) uvádí, že původní jméno obce pocházelo od vladyky Černuta, ale brzy bylo starší jméno vytlačeno pojmenováním Tursko, které bylo převzato z okolí. Jak uvádějí A. Profous a J. Svoboda (*Profous – Svoboda 1957*, 402), jméno Tursko vzniklo ze jména Turské pole v sousedství obce, kde byli chováni tuři. Toto jméno uvádí kronikář Kosmas ve své kronice na počátku 12. století jako Turzko, pole, kde se měla odehrávat legendární bitva mezi kmenem Čechů a Lučanů. Po roce 1205 cituje A. Sedláček (*Sedláček 1891*, 258) latinsky psanou listinu, podle níž kmet Svojshe daroval Ostrovskému klášteru tři lány popluží “ve vsi Černuci na Turště”. Další zmínka je datována k roku 1237. Tehdy připadla Černuc – Tursko z odkazu Bohuslavy, vdovy Zvěstovy, řádu křižovníků s červenou hvězdou (*Sedláček 1891*, 258; *Hansl 1899*, 412). Jméno Černuc se uvádí v písemných pramenech až do roku 1422; tehdy byly užity oba názvy a v roce 1432 již jenom v Turště (*Profous – Svoboda 1957*, 402). Původně gotický kostelík sv. Martina byl založen snad ještě před darováním vsi křižovníckému klášteru. Roku 1352 se tento kostel poprvé uvádí jako farní. V roce 1632 byl – patrně i s celou obcí – vypálen vojskem saského kurfiřta. F. Hansl jako jediný uvádí, že kostel byl pak postaven na jiném místě.

Již v roce 1649 byla ves znovu osídlena a zřejmě byl tehdy vystavěn i nový kostel. Ten znovu vyhořel již roku 1698 a na jeho místě byla obnovena nynější jednolodní stavba (*Hansl 1899*, 413). Křižovnícký dvůr byl znovu postaven roku 1661 na místě vypáleného dvora tvrze a roku 1664 byla postavena panská hospoda. Pro další, nejnovější poznatky o dějinách obce spojených s archeologickými výzkumy, je důležitý zvláště údaj o existenci tvrze, která zde byla postavena již “za vlády klášterní” a po níž není ani památky. A. Sedláček (*Sedláček 1891*, 258) píše, že ještě před dvěma sty lety bylo znát valy, které tvrziště obklopovaly. Ani on je však již nenašel. Tvrz pravděpodobně vyhořela a byla pobořena v roce 1632 saským vojskem. O nálezech, při záchranných archeologických výzkumech spojených s lokalizací této tvrze, se zmíníme v závěru článku. Tolik krátký historický úvod textu, který se zabývá mapováním a dějinami archeologických nálezů v obci a okolí.

Obec Tursko je proslavena především bájnou událostí zaznamenanou poprvé v Kosmově kronice, rozhodující bitvou mezi Čechy a Lučany na tzv. Turském poli. Kosmas zřejmě dobře znal zdejší krajinu s kumulací viditelných mohyl, z nichž jedna měla být i místem posledního odpočinku padlého hrdiny Tyra, navíc nedaleko Levého Hradce, odkud mělo vytáhnout české vojsko. Možná, že se tak domníval i podle pomístního názvu “Na Turšče”, který je sice doložen až od počátku 13. století, nevíme však, zda neexistoval již v době Kosmově. Podrobně se rozboru zdejších mohyl v návaznosti na pověst o Lucké válce věnoval M. Lutovský (*Lutovský 1994*). Uvádí různé pohledy na vznik pověsti, eventuálně jejího racionálního jádra, které jsou známy u starších autorů, i přehled dnes viditelných pozůstatků mohyl v minulosti spojovaných se známou bitvou. Jde především o mohyly na Ersu, Krlíši a v poloze U křížku,

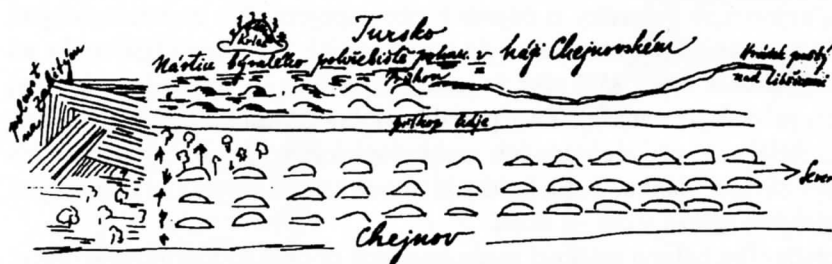
¹ Původní verze tohoto příspěvku byla otištěna ve sborníku “900 let obce Tursko” (Tursko 2001).

Obr. 1. Situační plán mohylových hrobů v okolí Turska. 1 – Krliš, 2 – “Čestmírova mohyla”, 3 – mohyla na Ersu, 4 – mohylník v Chýnovském háji. Podle M. Lutovského.

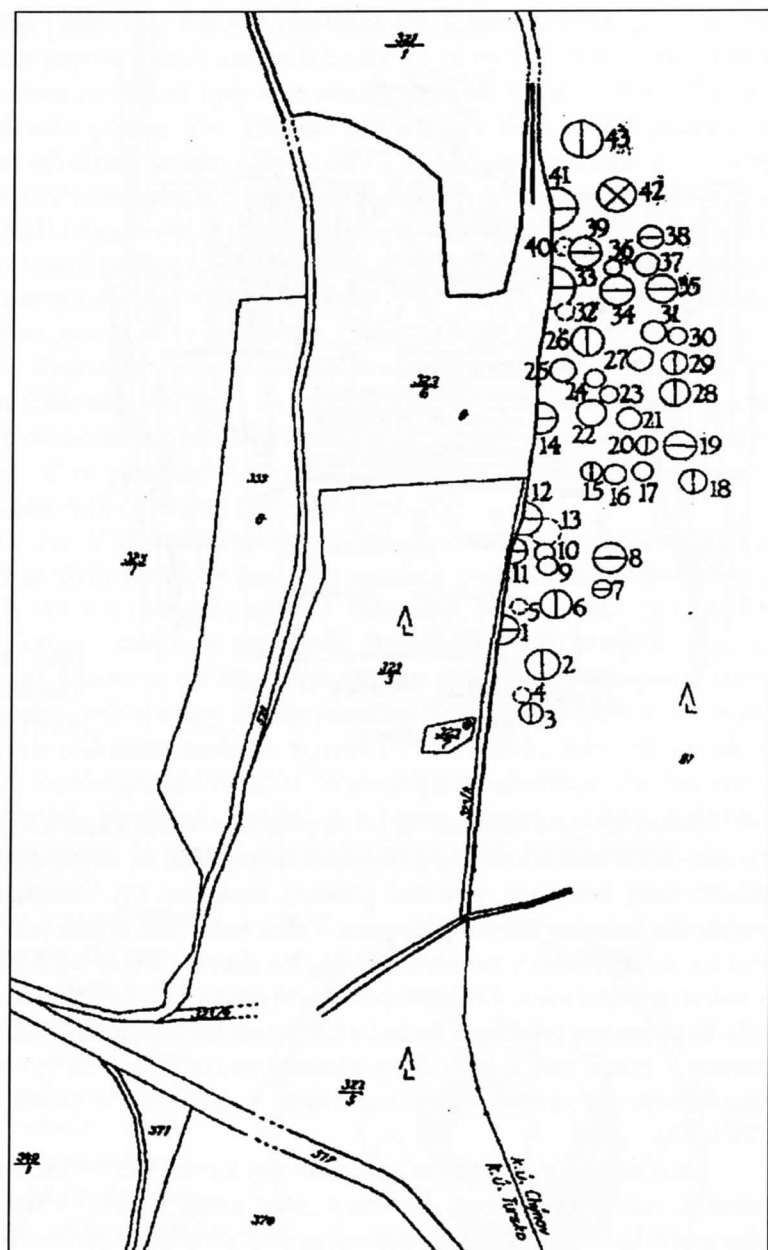
kteří byly ještě počátkem 19. století neporušenými dominantami v krajině (obr.1). Tyto tři mohyly nemůžeme ovšem v systému pravěké i raně středověké krajiny oddělit od rozsáhlého mohylového pohřebiště v Chýnovském háji, které se dnes nalézá na rozhraní turského a chýnovského katastru, ale v minulosti bylo zřejmě součástí většího mohylového okrsku (obr. 2 a 3).

Mohyly v Chýnovském háji, na vrcholu vltavské terasy, nebyly patrně v pravěku a raném středověku obklopeny lesem, ale vyčnívaly nad vysokou holou terasou. V údolí pod mohylami, směrem k Vltavě (již na území chýnovského katastru), byla od 70. let 20. století zkoumána pravěká sídliště, jejichž existence se dá pravděpodobně spojit s časovým rozsahem pohřbívání v mohylách. Sídlíště byla zakládána především na druhé straně údolí původního potoka, který pramenil na rozcestí silnic na Úholičky a Tursko nad Chýnovem, na území nynější pískovny v poloze Na špičce (Vojtěchovská 1995). Tyto osady jsou situovány přímo pod mohylníkem a dle publikovaného podrobnějšího rozboru je lze časově synchronizovat s pohřbíváním ve zdejších mohylách – tedy od střední doby bronzové až po konec časné doby laténské, asi 1500–500 let př. Kr. Lze se tedy domnívat, že pohřební okrsek mohyl v Chýnovském háji přímo souvisel s osadami pod ním, v dnešním Chýnově.

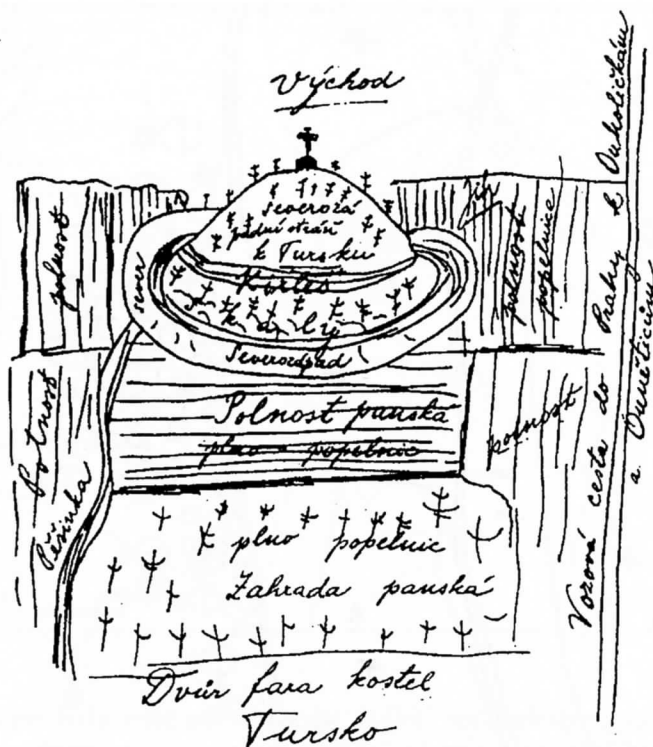
Obr. 2. Schematický plán mohyl v Chýnovském háji, který pořídil V. Krolmus v 19. století.

Na západní straně Chýnovského háje, na rovině vltavské terasy směrem k Tursku, žádné osady časově příslušící ke zmíněnému mohylovému pohřebišti nalezeny nebyly. Musíme vzít ovšem v úvahu, že pohřební okrsek, jak ukazují tři největší, dnes patrné mohyly (“U křížku” těsně nad Chýnovským hájem, Krliš a poměrně vzdálený Ers) se patrně táhl dále na rovině k dnešnímu Tursku. Všechny mohyly nebyly ovšem současné, větší množství jich také zaniklo. Jejich kamenné závaly, které v 19. století uprostřed polí nad Chýnovským hájem překážely intenzivnímu zemědělskému hospodaření, byly rozvezeny (podobně jako třeba obrovská mohyla Homolka u Lichocevsí) a pohřby pod nimi byly pozdější hlubokou orbou zničeny. Pokud se ještě nějaké v zemi zachovaly, byly v pásu přímo nad Chýnovským hájem v 70. letech překryty skládkou a zalesněny.

Obr. 3. Mohylové pohřebiště v Chýnovském háji – zaměření z roku 1982.

Nejstarší archeologické nálezy z katastru obce Tursko pocházejí z roku 1828, kdy zde po nich pátral Václav Krolmus. Nejvýznamnějším objevem na rozhraní katastrů Tursko – Chýnov bylo již zmíněné pohřebiště v Chýnovském háji, kde tehdy Krolmus napočítal kolem 60 mohyl. V roce 1840 zaznamenal při revizní cestě již pouze 46 mohyl, část na polích nad Chýnovským hájem byla již zřejmě zničena. Že mohyly na nezalesněném území nad hájem existovaly, dosvědčuje dobový schematický plánec (obr. 2) zhotovený V. Krolmusem (Sklénář 1972, 23–25). Ve 40. letech 20. století byl okrsek mohyl poprvé zaměřen. Nicméně les zřejmě ochránil mohyly natolik, že při zaměření v roce 1982, které po výzkumu P. Sankota provedl Archeologický ústav ČSAV v Praze, byly zjištěny ještě 43 mohyly (obr. 3).

Obr. 4. Schematický náčrtek mohyly Krliš a archeologických nálezů v jejím okolí. Kresba na titulní straně deníku V. Krolmuse z r. 1856.

Odtud se vydal Krolmus na jih na pole Jos. Válka z Letek v poloze Na zabitém, odkud uvádí nález bronzových kruhů či kroužků a bronzové sekery. Zdá se, že mohlo jít o hrob, dle inventáře ze střední nebo mladší doby bronzové, původně překrytý mohylou. Při identifikaci tohoto pole podle indikační skici stabilního katastru nebylo pole pana Válka nalezeno, ačkoli jak V. Krolmus, tak po něm i K. Sklenář uvádějí jeho polohu v katastru Turska. Ve skutečnosti se však již toto pole nacházelo pravděpodobně v katastru obce Letek. Krolmus považoval pole v poloze „Na zabitém“ za dějiště bitvy u Turska. Co se týče Krolmusova průzkumu mohyl v Chýnovském háji, jeho výsledek byl vesměs negativní. V Národním muzeu v Praze jsou z jeho doby uloženy pouze nálezy ze slovanského hrobu z 9. století dodatečně zapuštěného do mohyly, o němž se ovšem V. Krolmus ve svých publikacích nezmiňuje (*Vojtěchovská 1995, 23*).

Další nálezy V. Krolmuse jsou datovány k roku 1853. Tehdy na blíže neurčeném poli v poloze „Na zabitém“ našel spodek mísy, kamenný „klín“ a část „mlatu“. V majetku rolníka Bělohradského, který měl však podle indikační skici pole celkem na čtyřech místech směrem k Chýnovu a Letkám, objevil Krolmus bronzové jehlice, dráty a kroužky (Sklenář 1992, 260). Roku 1856 byl pravděpodobně V. Krolmus v oblasti Turska ještě aktivnější. Při stavbě ovčína a kravína v nedalekém křížovnickém dvoře, poblíž Krliše, objevil sídlištní pravěké jámy dnes neznámého datování se střepy a nádobkou s několika rýžkami, snad z neolitu, a se zvířecími kostmi. Dále u obecního rybníka zaznamenal před vraty č. p. 9 nález majitele statku – menší nádoby v popelovité hlíně – při kopání zeminy, která byla vyvážena na pole. V témže roce prozkoumal lokalitu na sever od vsi blíže k Těšině, na poli zvaném „Na Sedmerkách“, na mírném návrší nad potůčkem. Nalezl zde sídlištní jámu s popelovitou výplní, v níž byla nádobka s rytou výzdobou na podhrdlí a další střepy nádob, dnes již neurčitého datování. K roku 1845 zaznamenal zprávu, že zde nějaký nádeník vykopal hrnec středověkých jednostranně ražených brakteátových mincí, které bohužel rozlámал (Sklenář 1972, 60). Především ho ale zajímal pahorek Krliš, ve kterém poznal uměle navršenou mohylu. Mohyla byla, jak se ukázalo, přisypána k původnímu skalnímu útvaru. Krolmus ji viděl téměř neporušenou, i když její povrch byl zřejmě již v minulosti překopáván, v tradici již od roku 1763 (Sklenář 1992, 260). Roku 1856 zde Krolmus sám odkryl kostrové hroby, pravděpodobně únětické, které byly narušeny výkopem pro umístění kříže. Krolmus ve svém deníku načrtl plán mohyly na pahorku Krliš (Sklenář 1972, 60; obr. 4). Z hrobů na Krliši nakreslil také nádobku (Sklenář 1972, 63). Píše, že se zde těžil kámen a buližníkové skály do cest a silnic (Sklenář 1972, 58–59).

Ačkoli někteří starší badatelé připisovali mohylu na Krliši bájnému hrdinovi Tyrovi, Krolmus se domníval, že jde o mohylu luckého knížete Vlastislava (*Sklenář* 1972, 63). Obě tyto teorie jsou ovšem

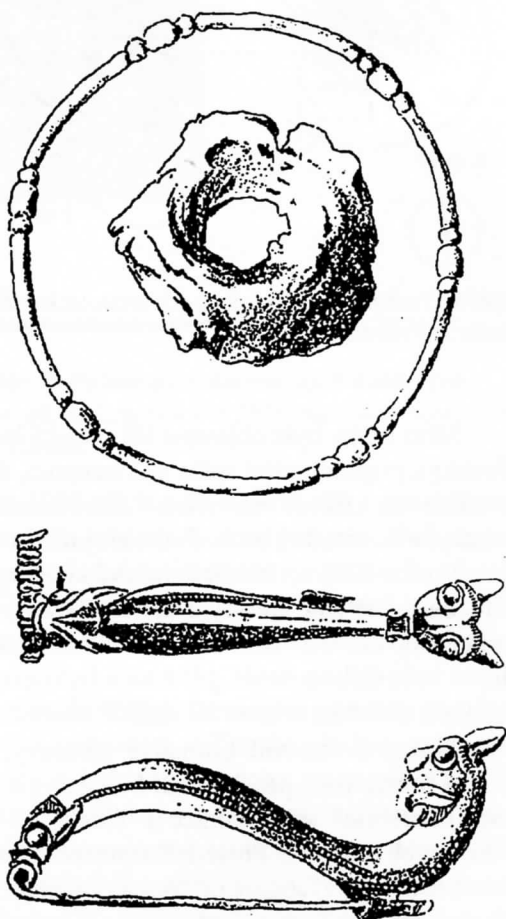
smyšlenkami a pozdější nálezy dokládají pohřbívání v jiných obdobích (cf. Lutovský 1994, 236). Kromě hrobů kultury únětické zde v roce 1856 popisuje Krolmus další hroby, které byly též narušeny stavbou kříže. Hroby, prokopané J. A. Jírou koncem 19. století, byly raně středověké, obsahovaly dvě nádoby, šest bronzových záušnic a tři zlomky stříbrného plechu. Ve výzkumu zde v letech 1902 a 1905 pokračoval J. Felcman, který zde objevil další raně středověké hroby (Sláma 1977, 165; Lutovský 1992, 23). Hroby měly opukové obložení, dřevěné rakve a byly většinou bez milodarů. Nicméně tyto hroby byly zahloubeny pouze do povrchu mohyly na Krliši a další Felcmanův výzkum, který se soustředil na vnitřek mohyly, odhalil její kamenné jádro překrývající kostrový pohřeb na dlážděném podkladě. Mrtvý byl uložen ve směru sever–jih, milodary bohužel zjištěny nebyly (Felcman 1904; Lutovský 1994, 236). Dle uspořádání hrobu bychom snad mohli uvažovat o mladším období doby halštatské.

Ale vraťme se ještě k aktivitám V. Krolmuse v roce 1856, kdy se zaměřil i na další významné místo turského okolí – mohyly na vrchu Ersu (Sklenář 1992, 260–261; Lutovský 1994, 237–238). Ačkoli dosud nebyla odborně prozkoumána, byla zřejmě amatérsky několikrát narušena, o čemž svědčí krátery v jejím plášti; případné nálezy nejsou známy. O to překvapivější je náhodný nález uváděný Krolmusem – bronzový meč, ovšem bez bližších nálezových okolností (Sklenář 1992, 260–261).

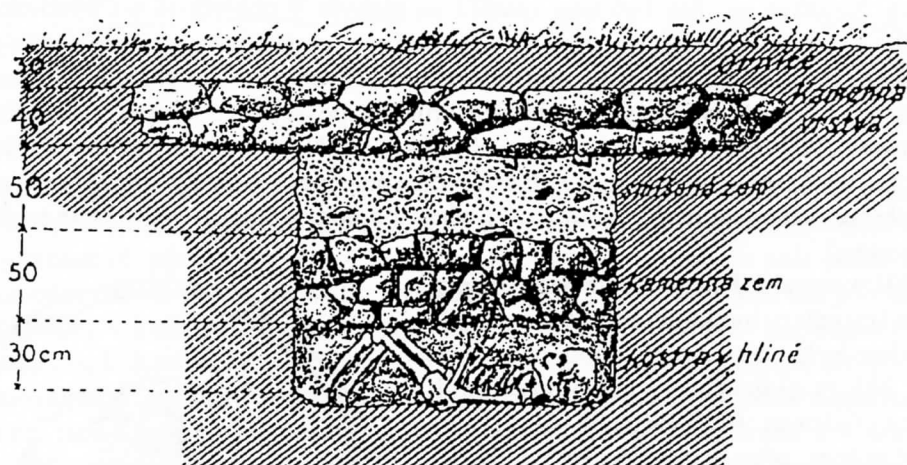
Koncem 19. století se o Tursku zajímal V. Schmidt, který ve svém rukopise „Neprozkoumaná naleziště“ z roku 1899 zmiňuje pohřebiště se skrčenými kostrami „Na panském pod Krlišem za stodolou“.

Na okolí Turska se od sklonku 19. století soustředil i zájem J. Felcmana; o jeho výzkumu na Krliši již byla zmínka. Nejdříve se však Felcman zaměřil na mohylové pohřebiště v Chýnovském háji, na rozhraní turského a chýnovského katastru, kde prokopal 18 mohyl. Nálezy však obsahovalo pouze sedm z nich, snad byly již dříve prokopány nebo drobné střepy unikly pozornosti výkopců. Felcman se ve své publikaci zmiňuje o špatně vypálených nádobách hrubého povrchu ve střepech, dále železné dýce a kroužku (Felcman 1902–1903, 41–44; Vojtěchovská 1995, 23). Nejcennějším nálezem je však bronzová maskovitá spona z časně doby laténské, která byla společně s bronzovým náramkem přiložena k žárovému pohřbu významné osobnosti (obr. 5). Dnes již bohužel nelze určit, které mohyly vlastně Felcman prozkoumal.

V roce 1901 zkoumal J. Felcman pole pod Krlišem, kde byly vyorávány nálezy indikující hroby. Na parcele č. 349 pod Krlišem bylo objeveno 25 hrobů, na vzdálenější parcele č. 343, za silnicí na Libčice, osamělý hrob a kulturní jámy (Felcman 1902/1903, 38–41). Hroby byly ve skrčené poloze, pět z nich bylo již před příchodem Felcmana prohrabáno. Dle informací místních občanů byly hroby dříve nalézány i na území křížovníckého dvora, u zdi v zahradě, jak uváděl již Krolmus. Část z nich byla v kamenném obložení. Většina hrobů patřila zřejmě únětické kultuře starší doby bronzové, již svou typickou orientací hlavou k jihu, nohama k severu. Ve dvou případech byla zaznamenána orientace východ–západ. Tyto hroby však patřily pravděpodobně k jiné kultuře, snad době římské. Na milodary bylo pohřebiště chudé – dvě nádoby, čtyři bronzové jehlice, bronzový nákrčník ze svitků, záušničky z bronzového drátu, bronzová dýka a kamenné kladívko. Luxusnější výbavu tvořily dvě záušničky ze zlatého drátu.

Obr. 5. Časně laténská bronzová maskovitá spona a náramek, nalezené v mohyle v Chýnovském háji. Podle J. Felcmana.

Obr. 6. Hrob únětické kultury se čtvercovou kamennou úpravou čtvrtého Felcmanova pohřebiště, u samoty Těšina. Podle J. Felcmana.

Mezi hroby byla objevena též „velká kulturní jáma“, svými rozměry (200 cm v průměru a 250 cm hloubky), připomínající spíše polozemnici, údajně se střepey též únětickými. Na parcele č. 343 na sever za silnicí na Libčice směrem k Těšině našel J. Felcman ještě několik sídlištních jam, rovněž únětické kultury, a hromadný hrob. Patřil zřejmě asi čtyřem jedincům a obsahoval šest nádob.

V roce 1902 a 1903 Felcman ve svém výzkumu na Tursku pokračoval. Tentokrát prozkoumal další pohřebiště únětické kultury u samoty Těšiny, na parcele č. 339. Polohu hrobů indikovalo narušení jejich kamenného obložení orbou. Šlo již o třetí únětické pohřebiště na území Turska (Felcman 1904, 131–136). Hrobů bylo celkem devět, pět z nich bylo označeno kameny. Šlo o nejbohatší pohřebiště v této lokalitě. Bylo zde nalezeno celkem 10 zlatých záušnic, 8 bronzových jehlic s ouškem, 4 jehlice roztepané, 1 jehlice s řetízem, 2 masivní bronzové náramky, několik jantarových náhrdelníků a bronzové mušličky.

V témže roce prozkoumal Felcman již zmíněné raně středověké hroby na Krliši a též snad stejně staré pohřebiště vedle silnice z Turska do Kozince, na parcele č. 89, kde bylo nalezeno pět hrobů obložených kameny. Posledně zmíněné hroby byly bez milodarů, na raně středověké stáří se usuzuje pouze ze západovýchodní orientace (Felcman 1904, 135). Na této lokalitě posléze pokračoval ve výzkumu i A. Stocký, který zde našel nejprve 3 hroby a po roce 1920 dalších 12 hrobů s nádobami a skleněnými

perlami (Stocký 1921). Z neznámého naleziště u Turska pochází navíc ještě dvě slovanské nádoby a hřeben (Sláma 1977, 167).

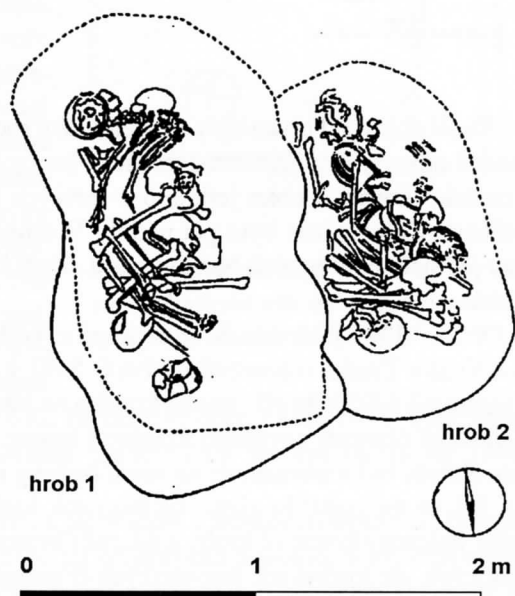
V roce 1904 odkryl J. Felcman na poli křížovnického řádu „pod Kirliší“ kamenné závaly, které na ploše asi 20 m² tvořily vesměs nepravidelnou dlažbu kamenů. Mezi kameny byly uloženy zbytky spálených lidských kostí a nádob. Celkem zde bylo mezi kameny identifikováno asi 12 hrobů, bohužel bez uvedení orientace. Tato skupina zde byla podle autora překryta původně mohylou. Bohužel výkopce nezmiňuje předpokládané datování.

V roce 1906 prozkoumal Felcman rovněž hroby únětické kultury, tentokrát na severovýchod od samoty Těšina, na parcele č. 236 a 240, patřící tehdy panu Vranému z Turska. Považuje toto pohřebiště za čtvrté, případně páté v okolí Turska, které patří lidu únětické kultury (Felcman 1909, 242–245). Celkem bylo prozkoumáno 9 hrobů. Hroby měly běžnou orientaci i kamennou úpravu, kromě jednoho, 2 m hlubokého hrobu, ohraničeného kamenným obložení v ploše 4 x 4 metry. Také skrčená kostra ležela na kamenném dláždění (obr. 6). Jeden dětský hrob bez milodarů byl uložen v nádobě, která se však údajně rozpadla. Z ostatních hrobů pocházejí bronzové jehlice, záušničky, prsten, náhrdelník v podobě bronzové hřivny, 5 bronzových náramků, bronzová dýka v dřevěné pochvě, jantarové náhrdelníky, v jednom případě se střídá jantar s bronzovými rourkami. V některých případech byly do rukou zemřelých vloženy kamenné valounky. Zajímavé bylo seskupení nádob v hrobě č. 8, kde tři do sebe vložené nádoby byly překryté mísou.

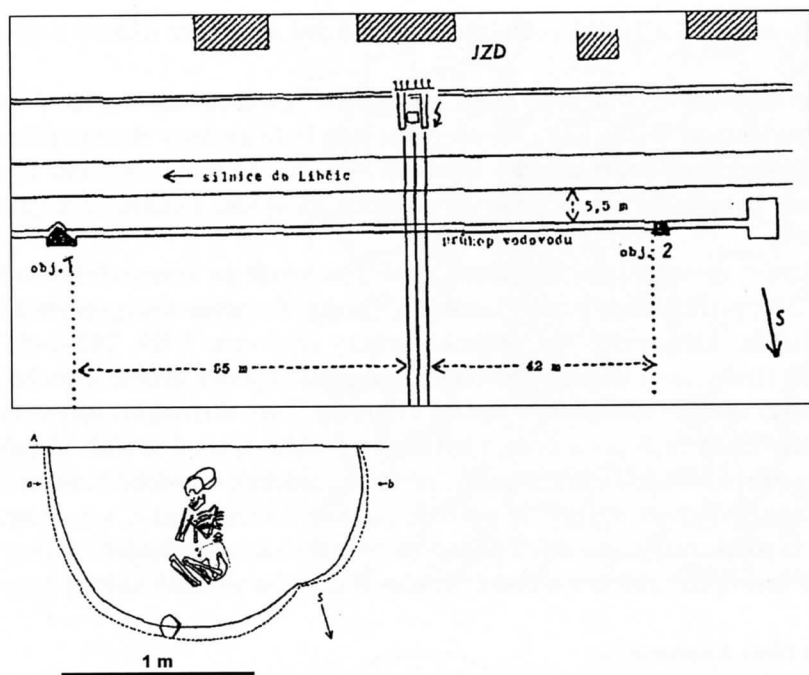
Šesté a poslední pohřebiště, z části datované do období únětické kultury, objevil Felcman na dnes již nelokalizovatelném poli pana Schönfelda z Turska. Prozkoumal zde čtyři hroby (Felcman 1909, 245–247), dva s milodary (obsahovaly jehlici, náramek, jantarové náhrdelníky a nádobky), dva bez výbavy. Další z objevených hrobů byl žárový; podle popisu nedochovaného střepu s meandrovými ornamenty lze uvažovat o jeho zařazení do doby římské.

Dalším Felcmanovým nálezem z Turska, opět na poli křížovníků č. p. 349, kde zkoumal 20 hrobů již roku 1901, je jáma s pohřbem. Jáma dosahovala v průměru 1,8 metru a hloubky 0,8 metru. Obsahovala mazanici, popel, zbytky otisků kulatého dříví a proutí. Felcman uvažoval o shořelé chatě. Asi uprostřed hloubky jámy byla nalezena skrčená kostra orientovaná od jihu k severu, bez milodarů. V jámě bylo nalezeno velké množství zlomků nádob. Podle orientace přisoudil Felcman hrob v jámě rovněž únětické kultuře a řadil ho prostorově k první skupině pohřebišť (Felcman 1909, 247–448). Dnes je ovšem hrob přiřítán kultuře knovízské (Spurný 1948, 150–151), stejně jako další nález z parcely číslo 349 učiněný v roce 1905 při stavbě mostní váhy pro cukrovar v Ruzyni (Felcman 1909, 248–249). V hloubce 1,5 metru byla zničena kostra, pod níž ležela špatně vypálená mísa se zbytky opálených lidských kostí. Jedním z posledních Felcmanových nálezů je špička meče a polovina bronzového srpku objevená na poli pana Regenemra za Těšinou u Vraných křížků. Na tomtéž poli byla již dříve nalezena bronzová sekerka, takže je snad možno uvažovat o původu nálezů z rozoraného depotu.

V roce 1920 a 1922 prozkoumal A. Stocký mohylu v poloze U křížku, která byla již tehdy porušena lámáním kamene. O této mohyle se tradovalo, že je to mohyla Čestmírova, či Tyrova – hrdiny, který vedl české vojsko v boji proti Lučanům. Stocký zjistil, že mohyla byla již poničena nejen při získávání kamene, ale i hledači pokladů a budováním základů pro kříž. V mohyle byly objeveny celkem tři rozrušené kostrové hroby, dva bez milodarů, u třetího byly dvě nádobky a zlomek bronzového kroužku. Milodary datovaly hrob a s ním i celou mohylu údajně do staroláténského období. Podle Stockého je tato mohyla předsunutou součástí mohylového pohřebiště v chýnovském háji (Stocký 1923; Lutovský 1994).

Obr. 7. Plánek dvou hromadných únětických hrobů, nalezených v r. 1956 na dvoře školy v Tursku.

Obr. 8. Situační plán pravěkých objektů u silnice z Turska do Libčic, prozkoumaných v r. 1979; dole půdorys dětského pohřbu v jámě únětické kultury. Výzkum M. Kuny.

Další objev v Tursku byly učiněny až v roce 1956; při stavbě kotelny na školním dvoře byly tehdy náhodně odkryty dva hromadné únětické hroby (Jelínková – Sláma 1959; obr. 7). První hrob obsahoval tři mužské kostry. Lebka jednoho z mrtvých byla oddělena od trupu stěsnána do kónického hrnku s ouškem. Celkem zde bylo pět nádob. V druhém hrobě bylo uloženo značné množství kostí z většího počtu jedinců, pohřbených bez milodarů. Mezi kostmi celkem sedmi lidských těl bylo rozházeno několik střípků.

V roce 1961 podnikla K. Motyková z Archeologického ústavu v Praze inspekční cestu na pahorky Ers a Krliš u Turska (nálezová zpráva č. 5691 v archivu nálezových zpráv ArÚ AV ČR Praha) a zjistila od pracovníků JZD, že při stavbě kravína na jižním okraji obce, vzdáleném od Krliše asi 200 m, bylo prý při stavební činnosti porušeno množství koster. Stavba probíhala v letech 1955–60 a zaujala plochu asi ½ ha. Kravín byl v návaznosti na starší budovy rozšiřován ještě v roce 1979; stavba tehdy obsáhla plochu 1 ha. Jak se mi podařilo zjistit od bagristů, kteří zde pracovali na hloubení základů, byly také při této stavbě nalezeny kostrové hroby a údajně i bronzová sekerka. Jde o další skupiny hrobů, ve většině patrně únětických, ale možná též knovízských či germánských v pásu od Krliše až po Těšinu, které navazovaly na již starší nálezy Krolmusovy a Felcmanovy.

V roce 1974 jsem byla přizvána k nálezu při hloubení základů pro rodinný dům na severovýchodním okraji obce, na parcele č. 47/3, dnes č.p. 145. Zde byla zachycena mohutná kulturní vrstva s keramikou a kostmi knovízské kultury. Vrstva byla asi 0,5 m mocná. Část nálezů náležela do doby římské a část do středověku. Nálezy nejsou dosud vyhodnoceny a jsou uloženy ve Středočeském muzeu v Roztokách.

Další novodobý záchranný výzkum provedl v Tursku v roce 1979 M. Kuna (nálezová zpráva číslo 5816/79 a 5877/79 v archivu NZ ArÚ AV ČR Praha). Při průzkumu stavby vodovodu, rovnoběžného se silnicí na Libčice a na sever od ní, byly zjištěny dva pravěké objekty – chata z období štítarské kultury a pohřeb dítěte kultury únětické v jámě o průměru 160 – 180 cm (obr. 8).

V roce 1982 vyzvedla tehdejší pracovnice Středočeského muzea v Roztokách D. Turková ve výkopu na dvoře statku č.p. 37, proti baroknímu hostinci, keramiku a zvířecí kosti patřící jak pravěkým obdobím tak středověku. Nálezy jsou rovněž uloženy v muzeu v Roztokách a nebyly dosud vyhodnoceny.

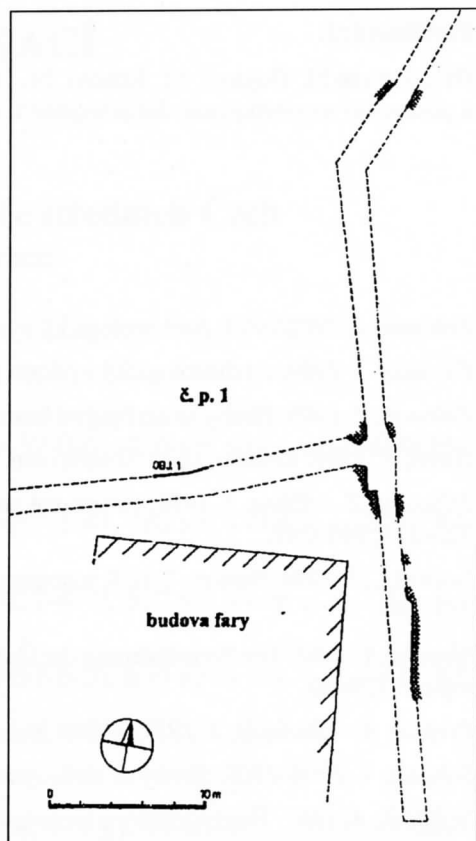
Při výzkumu vedeném M. Kunou v roce 1986 bylo rýhou pro kabel v těsném sousedství SV okraje obce zachyceno 12 sídlištních objektů knovízské kultury a jeden sídlištní objekt štítarské kultury (nálezová zpráva č. 3446/86 v archivu NZ ArÚ AV ČR Praha). Objekty obsahovaly bohaté keramické soubory, opět dosud nevyhodnocené.

Poslední záchranné akce zachytily objekty datované do středověku. V závěru roku 1989 byly výkopy pro inženýrské sítě v areálu křižovnického dvora č.p. 1 zachyceny zbytky kamenných základů poblíž bývalé fary a též zahloubené obydlí, pravděpodobně knovízské kultury (nálezová zpráva č. 90/90

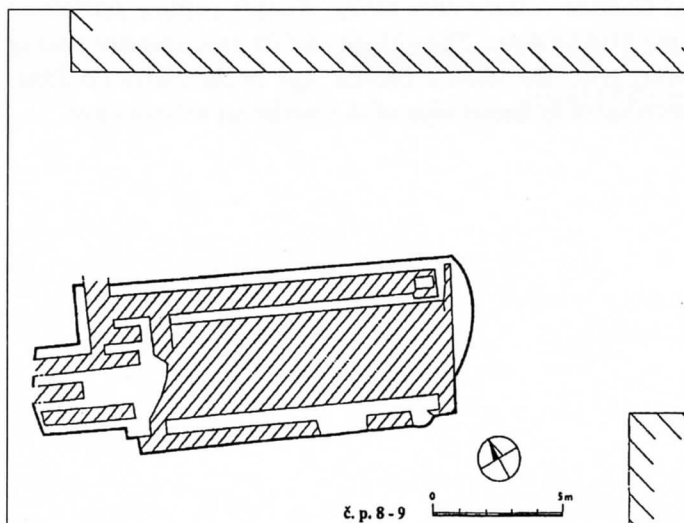
v archivu NZ ArÚ AV ČR Praha). Zdivo bylo dle autora výzkumu M. Gojdy z lomového kamene – břidlice a bulžníku – a spojené maltou. M. Gojda uvádí, že v jednom případě nasedala stěna výkopu na lícované zdivo o délce cca 8 metrů a výšce 2 metry ode dna rýhy. Zdivo v rýze i pravěký objekt byly zaměřeny měřičskou skupinou ArÚ AV ČR (obr. 9). Zdivo probíhá ve směru SSZ–JJV, na plánu je ve vzdálenosti asi 20 m zachycen další malý úsek zdi, tentokrát ve směru SSV. Na dvoře tohoto statku je také patrná klenba sklípku dodnes využívaného, jehož stáří zatím nebylo určeno. Ve shodě s autorem výzkumu se domnívám, že by v případě zdíva i zachovaného sklípku mohlo jít o relikty tvrze, kterou předpokládal v 19. století A. Sedláček (*Sedláček 1891*, 258). Tato poloha by pro tvrz rozhodně vyhovovala, již vzhledem k blízkosti kostela a umístění na mírném návrší nad obcí. Při záchranném výzkumu v roce 1989 nebyl však bohužel zachycen datovací materiál, který by zdivo bezprostředně datoval.

Při posledním dosud provedeném záchranném výzkumu v obci bylo zdokumentováno další zdivo, tentokrát na dvoře barokního hostince č.p. 8 a 9 (obr. 10), při budování inženýrských sítí v roce 1994. Byly zachyceny základy budovy asi 15 m dlouhé a 6 m široké, z níž na povrch vyčnívá klenba sklepa. Tato klenba je vysoká od podlahy 1,87 m a je dnes patrná asi 1 m nad terénem. Stejně jako u předchozí stavby nebyly bohužel zachyceny nálezy, které by zdivo datovaly. Základy zaměřila opět měřičská skupina ArÚ AV ČR. Dle náleзовé situace uprostřed dvora barokního hostince se zdá, že jde o základy budovy starší, středověké, stejně jako v případě základů odkrytých na dvoře č.p. 1. Šlo pravděpodobně o základy domů zlikvidovaných za saského vpádu roku 1632. Při obnově obce v roce 1649 byla nejspíše provedena jiná parcelace obce, po níž se některé základy předchozích stavení ocitly na volných prostranstvích nových parcel.

Závěrem lze konstatovat, že katastrální území Turska a jeho okolí v minulosti bylo a do budoucna jistě i bude nesmírně bohaté na archeologické nálezy. Bylo již od pravěku součástí nejhustěji osídlené oblasti Čech. To je samozřejmě způsobeno blízkostí Vltavy a tedy i cest dálkového obchodu, které tudy zřejmě probíhaly. Nálezy pohřebišť, ale i sídlištních objektů, se koncentrovaly především v pruhu od pahorku Krliš po Těšinu, mohly jsou rozmístěny od Ersu až po Chýnovský háj. Tento obraz nemusí být

Obr. 9. Středověké zdivo zachycené v rýhách pro inženýrské sítě na křižovnickém dvoře, zjištěné výzkumem M. Gojdy v r. 1989.

ovšem konečný, může jít o výsledek přednostního zájmu badatelů i stavební činnosti. V budoucnosti lze s jistotou očekávat jak nálezy pravěkých kultur na dosud nezasažených územích v okolí, tak možná i překvapivá odhalení přispívající k poznání historického jádra obce.

Obr. 10. Pravděpodobně středověká stavba zachycená v rýhách pro inženýrské sítě na dvoře bývalého barokního hostince v r. 1994.

Poděkování:

Děkuji tímto M. Gojdovi, M. Kunovi, M. Lutovskému, P. Sankotovi, J. Slámovi a P. Sommerovi za konzultace a poskytnutí nepublikované dokumentace k výzkumům.

Literatura

- Felcman, J. 1902/1903: Archaeologický výzkum v roku 1901, Památky archeologické 20, 37–41.
- Felcman, J. 1904: Archaeologický výzkum v roku 1902 a 1903, Památky archeologické 21, 131–138.
- Felcman, J. 1909: Hroby se skrčenými kostrami v Tursku, Památky archeologické 23, 241–250.
- Hansl, F. 1899: Smíchovsko a Zbraslavsko. Praha.
- Jelínková, Z. – Sláma, J. 1959: Hromadné pohřby únětické kultury v Tursku u Prahy, Archeologické rozhledy 11, 323–334, 345–347.
- Lutovský, M. 1994: Bustum Tyri. K topografii mohylových hrobů v okolí Turska, Muzejní a vlastivědná práce 32, 233–240.
- Moucha, V. 1963: Die Periodisierung der Úněticer Kultur in Böhmen, Sborník Československé společnosti archeologické 3, 9–60.
- Profous, A. – Svoboda, J. 1957: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny IV. Praha.
- Schmidt, V. 1908–1909: Hroby se skrčenými kostrami v Tursku, Památky archeologické 23, 241–245.
- Sedláček, A. 1891: Hrady, zámky a tvrze království českého, díl VIII. Praha.
- Sklenář, K. 1972: Archeologie severního okolí Prahy ve zprávách Václava Krolmuse (1846 až 1856), Vlast 4, 3–74.
- Sklenář, K. 1992: Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870. Prehistorie a protohistorie. Praha.
- Sláma, J. 1977: Mittelböhmen im frühen Mittelalter I. Katalog der Grabfunde. Praha.
- Spurný, V. 1948: Problém kostrových hrobů v knovízské kultuře. Nepublikovaná disertační práce.
- Stocký, A. 1921: Výkopy v Tursku, Památky archeologické 32, 238.
- Stocký, A. 1923: Časopis společnosti přátel starožitností 31, 94–102.
- Vojtěchovská, I. 1995: Pravěké osídlení v oblasti Libčic nad Vltavou, Středočeský vlastivědný sborník 13, 20–23.

I. Vojtěchovská: *The history and topography of archaeological finds from Tursko and its environs*
The village of Tursko (Prague–West district) is one of the most significant Central Bohemian archaeological areas. It is well known for its several Únětice culture cemeteries, Knovíz culture settlement features and graves from the Roman Period to the Middle Ages. The village and its environs are part of an extensive region of tumulus cemeteries dating from the Middle Bronze Age to the Early La Tène. Rescue excavations over recent years have contributed to knowledge of the medieval village core.

Ivana Vojtěchovská
Středočeské muzeum
Zámek 1, 252 63 Roztoky u Prahy